

תולדות חידוש ושיקום בית הקברות היהודי בעיר חלם.

בשנת 1991 נסעתי לחלם על-מנת לאתר את קבר אבי ז"ל בבית העלמין המקומי ולהביא את עצמותיו לקבורה בישראל. בעיריית חלם אמרו לי כי בית הקברות היהודי הרוס ושלא נשאר כמעט זכר למצבות. דרך אגב ספרו, שלחלם עוד להגיע יהודי מאמריקה, יוצא העיר, כדי לטפל בגיזור בית-הקברות היהודי. החלטתי ליצור אתו קשר, אך המקיד שידע את כתובתו היה בחוסר-זה. לפני שחזרתי לישראל השארתי אצל מכר פולני 50 דולר כדי שיסע בשוד שברע ים לעירייה וישיג לי את הנתונים של היהודי האמריקאי. לאחר זמן-מה קיבלתי את הכרטיס המיוחלת. שמו של יהודי זה, יוצא חלם, הוא יצחק ראב.

בהיותי בחלם צלמתי בבית העלמין את המצבות ששרדו ועל אחת מהן הופיע השם ראב. מהברד שזוהי מצבת אביו של יצחק ראב, יוזם הגיזור. מיד כתבתי אליו מכתב ובתשובתו הוא סיפר לי שהימקיד בבנק סכום של 10,000 דולר לו קמת הגדר. יצחק ראב שמח לדעת שקיים עוד יוצא חלם אחד שמעוניין בגיזור בית הקברות. בשיחות טלפוניות שנהלט במשך כמחצית השנה הצעתי לו להגיע אלינו לישראל. בו-זמנית התקשרתי עם וועד יוצאי חלם אשר למעשה לא היה פעיל. היושב ראש הקדם שורצמן נסע, נשארו רק אבריהם בקר ושלמה מורן. העלתי בסניחם את רעיון שיפוץ וגיזור בית-העלמין היהודי בחלם הם הביטו עלי בהשתוממות, כאילו נמלתי על הראש והודיעו לי שהוועד מתייחס לענין הזה באופן שלילי, בימקם שהגויים בין-בה יורטו את הגדר. עמדותי על דעתי והמברתי להם שחובתי ו הקדושה-אנשי חלם האחרונים לבצע זאת, היות ואחרינו איש לא יעסוק בה. בסוף הם השתכנעו והחליטו לתת יד לעניין. כיוון שכונע נשארו רק בקר ושורן רצית לגייס עוד מספר

חברים לוועד. לאסיפה הראשונה הגיעו אברהם רייפר ז"ל, ישעיהו פרלמוטר, קנטור,
ברונם וסובל ז"ל. לוועד החדש נבחרו סובל, ברונם ואני.

זמן קצר לפני פטירתו, בדרך חזרה מגרמניה, נסע סובל לחלם ויצא קשר עם מושל
המחוז הפולני, בלווייתו מסרה לי אלמנתו מכתב של המושל לבעלה. כך נשמר הקשר
שלו עם האישה הזו. היה זה ערב חג המולד והחלטתי לשלוח לו ע"י ארזתי תבילה
במושקל שמונה וחצי ק"ג מוצצות "עלית" ושלוותי למושל מחוז חלם

WOJEWODA, בורקובסקי שמו. קבלתי ממנו מכתב חם עם וידות בעבור

המתנה וכשהיגעת לי לחלם הוא קיבל אותי בלבביות.

ברצוני לספר בקצרה על פעילות הוועד. בדרך כלל התקיימו הפגישות בביתי או אצל
סורן ואברהם בקר, לפעמים היינו קובעים פגישות בבתי-קפה. הנושא העיקרי
בדיונים היה שיקום בית הקברות בחלם. בעניין הגידוד עסק יצחק ראב האמריקאי.
הוא נסע הרבה פעמים לחלם עד שהצליח להקים את הגדר.

בניית התשתית לגדר באה מקרן ה-10000 דולר שנטאטו בקרב יוצאי חלם באמריקה
בהשתתפות הפעילה של משפחת ראב. את עלות קונסטרוקציות הגידול שילמה
משפחת ניסבאום מוורשה. כשהוקמה הגדר החלטנו מיד לאסוף את שכרי המצבות
ולהתקינם בתוך מצבות חדשות כדי לקבוע טיבחות בשטח. הכסף שהיה ברשות הוועד
הספיק להקים כ-25 מצבות. הצעתי שכל איש חלם אשר ברצונו לונציה את זכר
הוריו, אחיותיו אוזיו וקרובי משפחה אחרים יממן מכיסו את ההוצאות הכרוכות בכך.
הוועד קיבל את הצעתי. שלחנו מכתבים בעניים זה לכל יוצאי עיר. לפגישתנו נענו
כמעט 50 איש. עלות כל מצבה הסתכמה כ-300 ₪, בנוסף מחיר הכיתוב של שנת
הניספים, שהיה לשלם לחרט.

את החשבונות ניהל טוהן ויחד פעלנו בהכנת הכתוביות על המצבות. נבדדה זו נמשכה זמן-רב. בעיה נוספת הייתה האם אפשר להקים מצבות לאנשים אשר מקום קבורתם לא נודע. פניתי בעניין זה לרב הראשי לישראל מר ישראל לאון. הוא אישר וגם ברח אותי על היוזמה. בשלב זה החליט הוועד שיש לנסוע לחלם על-מנת לסלם בהקמת המצבות. אולם עצם הנסיעה היוזמה בעיה בפני עצמה. ראשית- עלון הנסיעה ושנית הפחד מפגעי הבריזנים האנטישמים. ואז התנדבתי אני לנסוע על חשבונני. הפעם התיידדתי עם מספר אנשים פולנים. בחרשתי שכרתי נהג מונית אשר לקח אותי לחלם ושהה אותי בבית המלון ובדרך חזרה ארצה התגוררתי בדירתו חודשה. כמובן ההוצאות היו גיכרות, אך הכל היה על חשבונני הפרטי. בחלם עוד לי רבה יהודי מקומי ממשפחת אברמס, וושק בטייך שמו. הוא המליץ על הקבלן שיציע את העבודות בבית העלמין.

כשחזרתי לישראל הזמנתי אליי הביתה את חברי הוועד וכולנו צפיינו שטרם שצלמתי במסרטה על כל הכרך בשיפוץ וחידוש בית הקברות בחלם. בקיץ שלאחריו שוב נסעתי על-חשבונני לחלם כדי לראות איך העבודה מתבצעת. אומנם חברי הוועד שהו אז בפולין בפעש אך נמנעו מלבקר בחלם. נזכרתי לדעת שהעבודה מתקדמת יפה. כעת הגיע שלב הקמת האנדרטה. תחילה תכנן לערוך שוב פגישה עם ראב האמריקאי בחלם, כדי לבחון ולהתרשם מאנדרטות והוקמו כבר בערים במסיבה ולבדור דגם השונה לטעמי. בפרם יצאתי לפולין, התאספו חברי הוועד בביתי. בעוד אנו מתדיינים התקשרה בת זוגתי ילדת טומשוב- לובלסקי וסיפרה כי חזרה מפולין וכי שם בעיירה הוקמה אנדרטה יפה. טלפנתי לכן- דורתי בחיפה שהוא יושב-ראש הוועד של יוצאי טומשוב- לובלסקי והוא סיפק לי את כל המידע על האנדרטה שם.

כעבור מספר ימים הייתי כבר בחלם ונפגשתי שם עם יצחק ראב. נסענו לטומשוב-
לובלסקי ואכן התרשמנו לטובה מהאנדרטה שהוקמה בבית העלמין היהודי שם.
החלטנו לעשות דגם דומה. חזרנו לחלם. היה זה יום חמישי והקב"ן שאמור היה לבצע
את העבודה נסע לטוף שבוע לנופש. חזרנו לוורשה. ראב נסע לאוניברסיטה ואני תכננתי
לבוא ביום ראשון לחלם. ביום שני יצאתי וושק בטיור אני והקבלן לטומשוב-
לובלסקי. הקבלן בדק את האנדרטה. את עלות הקמתה הוא לא י"ע להעריך לפני
שיעשה תחשיב. ביום שלישי כבר הייתי בוורשה ולמחרת חזרתי לישראל.
בשנה שלאחריה- בספטמבר 1995 נסעתי שוב לחלם כדי לבחור נציג את פוג האבן
לאנדרטה. הגעתי עם הקבלן למחצבה ושם בחרתי מתוך כמה פוגים את האבן
המתאימה. באותו היום, 22 לספטמבר, ערכנו חוזה עם הקבלן בני-שרדו של וושק
בטיור. עלות האנדרטה הסתכמה ב- 7000 זולדי וכל מצבה ב- 60 ז'ל. היה מדובר ב-
100 מצבות בקירוב. לאחר חתימת החוזה חזרתי לישראל, הזמנתי אליי את חברי
הוועד ומסרתי להם דין וחשבון מפורט על הפעולות. כולם היו שבעי רצון. נשאר רק
לסדר את עניין התגליפים (הכתובות) על המצבות.
עבודה זו, כמו הקמת האנדרטה נמשכה די הרבה זמן כיוון שבחורף העבודות הופסקו.
במאי 1996 הבאתי את הכתובות לחלם והתקנו אותם בתוך המצבות, וכיוני אותה
שנה התקיים טקס חנוכת בית הקברות היהודי בעיר חלם. את הטקס כיבדו בניכוחתם
ראש העירייה וחברי הסיים (הפרלמנט) הפולני יוצאי חלם. כמו כן הגיעו כמרים,
נציגי הכנסייה הקתולית המקומית. לחנוכת בית-העלמין הגיעו גם כ- 50 יהודים
יוצאי העיר מתוך לארץ. הזמנו רב מוורשה וחזן מלודז'. הטקס היה מרשים ומרגש.
לאחר הטקס ערכנו במדעזון קבלת-פנים לכל המשתתפים כולל ראש העירייה.
האווירה הייתה חגיגית. אני הרגשתי "ברקיע השביעי". עמלתי לא לחינם. היוזמה

TOTAL P.05

2874/2008 08:12
2874/0811
2874/0811

שלי לחידוש והקמת בית הקברות היהודי בחלם, שתחילתה בישיבת הוועד בו
העליתי את הרעיון, והכרתה בהצלחה.

חיים לנדר טל. 042739-03

חולון, 04.09.03

1 5